

Щодо аналізу стану соціальної сфери України в умовах економічної кризи

У статті розглядаються окремі питання аналізу стану соціальної сфери України в умовах розвитку кризових економічних явищ, динаміки макроекономічних та соціальних індикаторів, посилення взаємозв'язків індикаторів оцінки соціального розвитку, що свідчить про необхідність комплексного підходу з метою досягнення соціально-економічної стабільності з урахуванням досвіду розвинутих країн.

Ключові слова: соціальна сфера, економіка, ВВП, індикатори, стабільність, розвиток.

Относительно анализа состояния социальной сферы Украины в условиях экономического кризиса

В статье рассматриваются отдельные вопросы анализа состояния социальной сферы Украины в условиях развития кризисных экономических явлений, динамики макроэкономических и социальных индикаторов, усиления взаимосвязей индикаторов оценки социального развития, что свидетельствует о необходимости комплексного подхода с целью достижения социально-экономической стабильности с учетом опыта развитых стран.

Ключевые слова: социальная сфера, экономика, ВВП, индикаторы, стабильность, развитие.

Regarding the analysis of the social sphere of Ukraine in the economic crisis

This article addresses some analysis of the social development of Ukraine in conditions of crisis economic phenomena, the dynamics of macroeconomic and social indicators, strengthen relationships assessment indicators of social development, which demonstrates the need for an integrated approach to achieve social and economic stability based on the experience of developed countries.

Keywords: social issues, economics, GDP, indicators, stability, development.

Постановка проблеми. Політика економічних реформ, що здійснюється в Україні, потребує подальшого розвитку з метою проведення значних соціально-економічних перетворень, припинення падіння та переходу до поступового зростання основних макроекономічних показників.

Водночас ситуація потребує запровадження таких заходів соціального захисту, в першу чергу соціально незахищених верств населення, які дали б змогу підтримати, а у перспективі покращити соціальне становище громадян.

Метою статті є забезпечення комплексності аналізу економічного та соціального розвитку з метою підвищення обґрунтованості рішень щодо реформування соціальної сфери.

Виклад основного матеріалу. В умовах загострення проблем, пов'язаних з рівнем добробуту і соціальної захищеності громадян, вирішення яких вимагає обґрунтованих стратегічних рішень щодо подальшого соціально-економічного розвитку країни, виникає потреба посилення комплексного аналізу стану соціальної сфери, визначення ступеню пріоритетності вирішення завдань її подальшого розвитку, зокрема за рахунок:

- поглиблення аналізу взаємозв'язків показників (індикаторів), які визначають макроекономічну та мікросоціальну динаміку;
- врахування окремих індикаторів оцінки соціального розвитку, що застосовуються міжнародними організаціями та розвиненими країнами;
- включення до розгляду результатів міжнародного порівняльного аналізу рівнів, структури та динаміки соціальних витратків у цілому та за окремими напрямками.

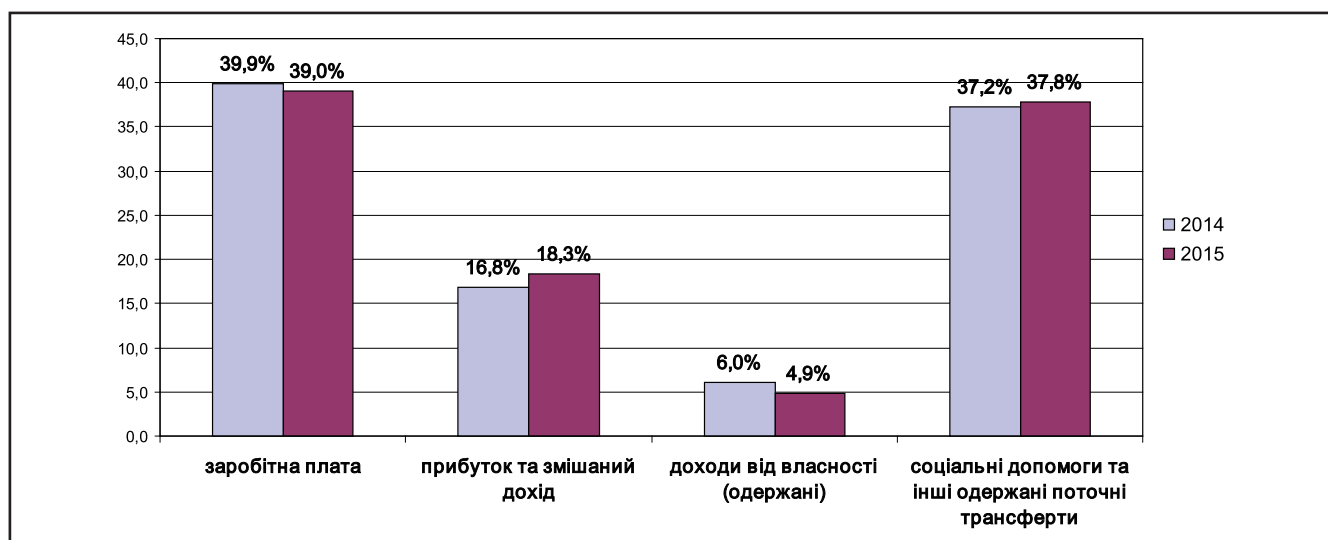
Деякі результати аналізу соціального розвитку за запропонованими напрямами представлено нижче.

Поглиблення аналізу взаємозв'язків показників (індикаторів), які визначають макроекономічну та мікросоціальну динаміку

За даними Державної служби статистики, реальний наявний дохід українців у 2015 році порівняно з 2014 роком зменшився на 22,2% (у 2014 скорочення цього показника становило 8,4%). При цьому номінальні доходи населення у річному вимірі зросли на 15%. Зокрема, у розрахунку на одну людину середньомісячний наявний дохід у 2015 році становив 2590,2 грн., що на 16,1% більше, ніж у 2014 році. Проте через значне інфляційне навантаження спостерігається фактичне зменшення доходів.

Одночасно відбулися зміни в структурі доходів населення, зокрема, зменшилась питома вага зарплати з 40% у 2014 році до 39% у 2015 році та доходів від власності – на 1,1% порівняно з 2014 роком, зросла у 2015 році частка соціальних допомог та інших поточних трансфертів на 0,6 відсоткового пункту (далі – в.п.), а також прибутку та змішаного доходу – на 1,5 в.п. (рис. 1).

Такі зрушення віддзеркалюють тенденцію щодо послаблення ролі заробітної плати одночасно з досить вагомим впливом державних допомог на формування доходів населення, що особливо актуалізується в умовах збідніння населення через негативні фактори економічної кризи та воєнних дій. У той же час роль підприємницького прибутку попри посилення його ваги у доходах населення України залишається недостатньою порівняно з економічно розвинутими країнами.

Рисунок 1. Структура доходів населення України за 2014-2015 роки, %

Джерело: розроблено авторами з використанням [1].

Середня заробітна плата штатного працівника в Україні в лютому 2016 року порівняно з січнем збільшилася на 5,1%, або на 223 грн., і становила 4585 грн. Це у 3,3 раза вище за рівень мінімальної заробітної плати (далі – МЗП) в Україні (1378 грн. з 1 січня 2016 року). Порівняно з лютим 2015 року середня номінальна зарплата зросла на 26,2%.

Індекс реальної заробітної плати у лютому порівняно із січнем 2016 року становив 105,3%, а порівняно з лютим 2015

року – 91,7%. У той же час падіння реальної заробітної плати (період до відповідного періоду попереднього року) становило: за січень – лютий 2016 року – 10,8%, а за цей самий період 2015 року – 17,7%.

За даними Держстату, індекс споживчих цін (індекс інфляції) у 2015 році (грудень до грудня попереднього року) становив 143,3%. Індекс споживчих цін у січні-лютому 2016 року (до грудня попереднього року) становив 100,5% (у відповідному періоді 2015 року – 108,6%).

Таблиця 1. Порівняльна динаміка макроекономічних та соціальних показників в Україні за 2010-2015 роки

Показники	2010	2011	2012	2013 ¹	2014 ¹	2015 ¹
ВВП у розрахунку на одну особу у фактичних цінах, грн.	24429	29519	32002	33473	36904	46201
ВВП у розрахунку на одну особу у постійних цінах, % до попереднього року	104,5	105,8	100,4	100,3	93,7	90,5
Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн.	2239	2633	3026	3265	3480	4195
Середній розмір пенсії (станом на 1 січня), грн.	1 032,6	1 151,93	1 253,28	1 470,73	1 526,09	1 581,54
Зростання середньої пенсії, % до відповідного періоду минулого року	110,5	111,6	108,8	117,4	103,8	103,6
Середньомісячний наявний дохід у розрахунку на одну особу, грн.	1528,9	1770,8	1994,3	2241,6	2308,4	2590,2
Реальний наявний дохід, % до попереднього року	117,1	108,0	113,9	106,1	88,5	77,8
Індекси реальної заробітної плати, % до попереднього року	110,2	108,7	114,4	108,2	93,5	79,8
Мінімальна заробітна плата, грн. (станом на грудень)	922	1 004	1 134	1 218	1 218	1378
Прожитковий мінімум в розрахунку на місяць на одну особу, грн. (станом на грудень)	875	953	1095	1176	1176	1330
Прожитковий мінімум в розрахунку на місяць на одну особу в середньому за рік, грн.	843,2	914,1	1042,4	1113,7	1176,0	1227,3
Співвідношення загальних доходів найбільш та найменш забезпечених 20% населення (квінтільний коефіцієнт фондів), разів	3,5	3,4	3,3	3,2	3,1	3,5 (9 міс.)
Індекс Джині	0,249	0,243	0,233	0,236	0,242 (9 міс.)	0,249 (9 міс.)
Частка населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, нижчими прожиткового мінімуму	8,8	7,8	9,1	8,4	9,5 (9 міс.)	7,3 (9 міс.)

¹ Дані за 2013-2016 роки наводяться без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Джерело: розроблено авторами з використанням [1].

Порівняльну динаміку макроекономічних та соціальних показників в Україні за 2010–2015 роки представлено у табл. 1.

При цьому Центральне розвідувальне управління США оцінило рівень інфляції в Україні в 2015 році в порівнянні з 2014 роком у 49%. Україна з таким показником інфляції займає останнє 225 місце серед країн, які надали таку інформацію (відсутні данні тільки по Венесуелі) [2].

Згідно з прогнозом Світового банку рівень інфляції в Україні у 2016 році сягне 15%, надалі поступово знижуватиметься до 11% у 2017–му. Також Світовий банк прогнозує, що зростання ВВП в Україні у 2016 році становитиме 1%, а в 2017–му – 2% [3].

Міжнародне рейтингове агентство Standard & poor's прогнозувало інфляцію в Україні в 2016 році на рівні 20%, Fitch Ratings – 17%, а Національний http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=29611551&cat_id=55838 банк, Міністерство фінансів України та Міжнародний валютний фонд – 12% [4].

За оцінками Світового банку, частина населення України, що живе менше ніж на 5 дол. на добу, збільшилася з 3,3% у 2014 році до майже 6% у 2015 році, що свідчить про значне зростання бідності [5].

Уряду за останні два роки у дуже складних умовах вдалось зберегти і навіть дещо підвищити номінальні рівні соціальних стандартів та доходів. Разом із тим необхідно ставити на коротко- і середньострокову перспективу завдання поступового зростання реальних рівнів соціальних стандартів та доходів.

Згідно з пропозиціями уряду України доцільно з наступного року закріпити в проекті бюджетної резолюції конкретні параметри прискореного зростання зарплат и пенсій по відношенню до рівнів споживчої інфляції, що дозволить забезпечити поступове зростання показників рівня життя в реальному вимірі.

Пропонується визначати цільовий орієнтир перевищення на 2 відсоткових пункти. Про необхідність постановки таких цілей у 2017–2019 роках було заявлено під час засідання уряду України 30 березня 2016 року [6].

У 2015–му зарплати й пенсії були підвищені відповідно на 13% і 19% (при інфляції у 43,3%). У поточному році законодавчо закріплено підвищення соціальних стандартів на 12% при офіційно прогнозованій інфляції у 12%. У 2017 році Мінфін очікує уповільнення інфляції до 8%.

Врахування окремих індикаторів оцінки соціального розвитку, що застосовуються міжнародними організаціями та розвиненими країнами

Одним із найбільш чутливих індикаторів рівня життя є частка витрат, які витрачає та чи інша група або населення в цілому, на продукти харчування. Номінальний розмір витрат зріс у 2015 році на 18,8%, однак реальний рівень знизився. При цьому частка витрат на продукти харчування за останні два роки залишилась незмінною і становила 38,4%. В умовах випереджаючого зростання цінового фактору це означає спрощення структури споживання та перехід груп населення із середнім рівнем споживання до споживання продуктів харчування, характерного для більш бідних груп.

У той же час у 2015 році за рахунок зростання у витратах частки на оплату послуг ЖКП (із 12,3% у 2014 до 14,8% у 2015 році, тобто на 2,5 в.п.) та частки витратків на охорону здоров'я (із 4,9% до 5,3%, відповідно) сумарно на 2,9 в.п.

знизились частки витратків на непродовольчі товари, послуги, транспорт, зв'язок, відпочинок і культуру, інші товари і послуги, зокрема ремонт. Частка витрат на освіту залишилась незмінною (1,1%).

Кількісне зниження показників рівня життя призводить до якісних негативних зрушень у структурі та типології споживання в цілому. Так, існує гіпотеза, що перехід до більш низької типологічної категорії та групи населення, нижчої за рівнем доходів і витрат, значно більш болісний, ніж просто зниження рівнів показників споживання в рамках свого типу споживання (це стосується, в першу чергу, таких напрямів витратків як витратки на послуги (крім ЖКП), відпочинок, товари довготривалого користування, нерухомість тощо). За висновками ООН: бідність більш гостро відчувається та переживається у багатих районах.

Роль соціальних індикаторів, прийнятих у міжнародній практиці, особливо зростає після ратифікації Україною Конвенції Міжнародної організації праці про мінімальні норми соціального забезпечення №102 та Конвенції про основні цілі та норми соціальної політики №117.

Викликає особливий інтерес аналіз прожиткового мінімуму (далі – ПМ) як з ретроспективної точки зору, так і на перспективу, для дослідження його прямого та опосередкованого впливу на розвиток економіки та показники державного бюджету. До 2009 року МЗП в Україні взагалі не забезпечувала встановлений прожитковий мінімум. Лише з 2010 року МЗП зрівнялася з ПМ на працевздатну особу.

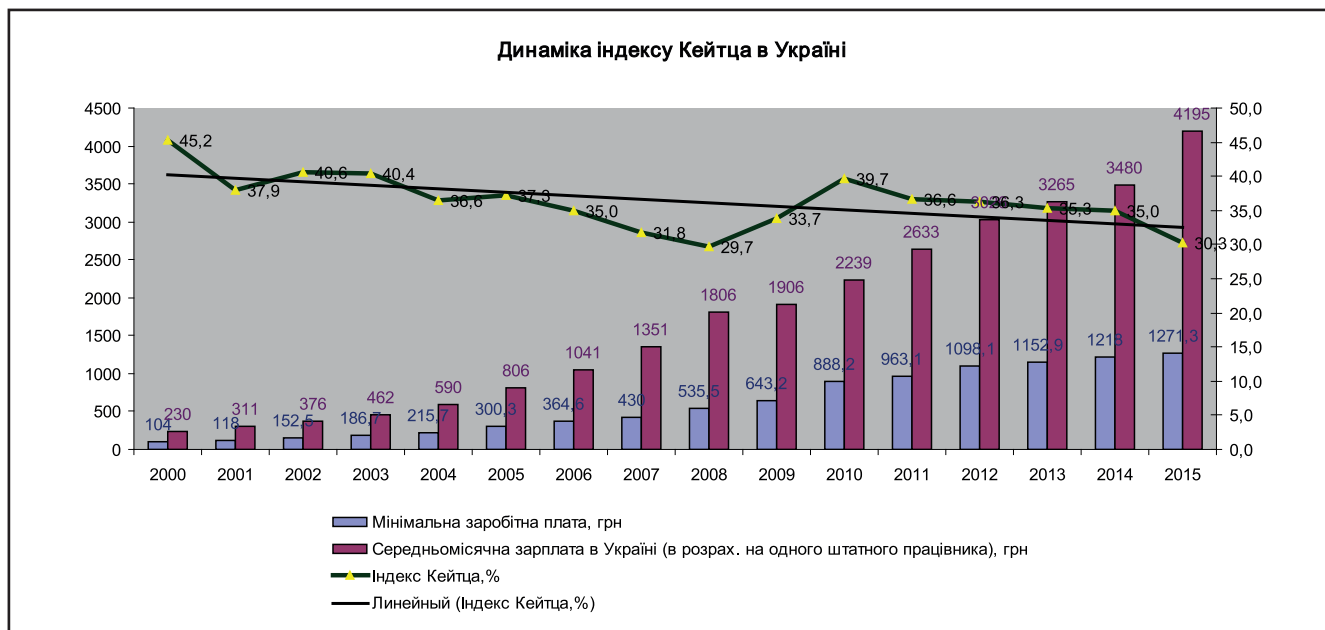
Частка МЗП у середньомісячній заробітній платі штатного працівника (далі – СМЗП) (співвідношення МЗП до СМЗП) називається індексом Кейтца та у світовій соціально-економічній практиці застосовується як один з показників ефективності боротьби з бідністю. Міжнародна організація праці (МОП) рекомендує підтримувати цей індекс не нижче 50%, а Євросоюз – 60%.

Україні ще далеко до досягнення цього європейського соціального стандарту. Якщо у 2000 році індекс Кейтца за заробітною платою в Україні перевищував 45%, то у передкризовий 2008 рік він упав нижче 30% (рис. 2).

Хоча у 2010 році відбувся скачок показника майже до 40%, однак це відбулося за рахунок зниження у понад 6 разів темпів зростання СМЗП, а не за рахунок суттєвого росту МЗП. Якщо розглядати динаміку індексу Кейтца в Україні з 2000 року, то вона має стійку тенденцію до зниження. У 2015 році, з урахуванням мінімального зростання рівнів соціальних стандартів протягом 2014–2015 років, він повернувся до 30,3% – рівня 2008 року, тобто рівня, характерного для глибокої соціально-економічної кризи. Це становить близько 60% від стандартів МОП або половину від стандартів Євросоюзу.

У пакеті пропозицій, напрацьованих Федерацією роботодавців України в частині реформи оплати праці, запропонована траєкторія виходу за індексом Кейтца до стандартів МОП (50%) за 5 років, до 2020 року. А саме:

- у 2016 році – 35% від середньої зарплати за 2015 рік (1540 грн.);
- у 2017 році – 40% від середньої зарплати за 2016 рік (1920 грн.);
- у 2018 році – 45% від середньої зарплати за 2017 рік (2475 грн.);

Рисунок 2. Динаміка індексу Кейтца в Україні у 2000–2015 роках

Джерело: розроблено авторами з використанням [1].

– у 2019 році – 48% від середньої зарплати за 2018 рік (2976 грн.);

– у 2020 році – 50% від середньої зарплати за 2019 рік (3400 грн.).

Що стосується індикаторів у сфері пенсійного забезпечення, то традиційним являється коефіцієнт заміщення, який визначається як співвідношення середніх розмірів призначеної місячної пенсії пенсіонерам, які перебувають на обліку в органах Пенсійного фонду до розмірів середньої зарплатної плати за відповідний період. З 2011 року він мав тенденцію до зниження від 42,7% до 38,3% на початок 2015 року і 32,5% на початок 2016 року (табл. 2).

Крім того, за аналогією із традиційним індексом Кейтца, що розраховується за співвідношенням мінімальної та середньої зарплатної плати, пропонується включати в аналіз також «індекс Кейтца за пенсійними виплатами» (співвідношення мінімальної та середньої пенсійних виплат). Такий індекс мав деяку тенденцію до зростання, але на початок 2015 року практично повернувся до рівня початку 2011 року. Після перегляду мінімального розміру пенсії на початок 2016 року він знову підвищився до 63,2%. Отже, в кризових умовах індекс Кейтца за пенсійними виплатами коливається на рівні 61–63%. Це при тому, що законодавчо затверджені рівні прожиткового мінімуму відрізняються від реаль-

них (фактичних) більш ніж на 1 тис. грн., а для осіб пенсійного віку – вдвічі.

Порівняльний аналіз видатків на сферу соціального захисту в Україні та країнах ЄС

Для коректного порівняння видатків на сферу соціального захисту та соціального забезпечення, які здійснює Україна, з аналогічними показниками розвинутих країн – наприклад, таких, як країни-члени Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), визначають загальний обсяг відповідних видатків в Україні за прийнятою міжнародною методологією Європейської системи інтегрованої статистики соціального захисту (ESSPROS) [7]. Цей розрахунок має включати видатки, що обліковуються за видатковою статтею «Соціальний захист та соціальне забезпечення», іншими видатковими статтями бюджету, а також видатки державних цільових позабюджетних фондів. Інші видаткові статті бюджету включають видатки на охорону здоров'я та видатки на програми житлового будівництва і забезпечення житлом, що фінансуються за рахунок державного та місцевих бюджетів. Видатки, що здійснюються за рахунок державних цільових позабюджетних фондів, включають видатки загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок тимчасової втрати працездатності, на випадок безробіття та від нещасних випадків на виробництві.

Таблиця 2. Співвідношення розмірів середньої пенсії та середньої зарплатної плати працівників, зайнятих в економіці

Показники	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Середня зарплатна плата, грн. (за грудень попереднього року)	2628,53	3053,53	3376,75	3619,23	4012,24	5230,00
Середній розмір призначеної місячної пенсії пенсіонерам, які перебувають на обліку в органах Пенсійного фонду, грн. (на початок року)	1121,76	1223,25	1430,00	1487,12	1535,98	1700,22
Мінімальний розмір пенсії за віком, грн. (на початок року)	750	822	894	949	949	1074
Коефіцієнт заміщення, %	42,68	40,06	42,35	41,09	38,28	32,51
Індекс Кейтца за пенсійними виплатами, %	61,6	67,2	62,5	63,8	61,8	63,2

Мінімальний розмір пенсії за віком з 01.09.2015 до 01.05.2016 – 1074 грн., з 01.05.2016 до 01.12.2016 – 1130 грн., з 01.12.2016 – 1208 грн.
Джерело: розроблено авторами з використанням [1].

Таблиця 3. Загальні видатки на соціальний захист в Україні у 2010–2014 роках, тис. грн.

	2010	2011	2012	2013	2014
Загальні видатки на соціальний захист	283 500 490,4	312 371 936,9	350 363 300,4	361 164 646,7	352 224 234,4
з них: адміністративні затрати	4 250 919,8	4 459 954,2	4 590 344,4	4 981 211,5	4 354 019,4
інші видатки	1 653 440,3	1 756 712,6	1 879 724,1	1 845 767,5	1 725 681,6

Джерело: розроблено автором з використанням [7].

Загальні видатки на соціальний захист в Україні за методологією ESSPROS (з урахуванням всіх джерел надходжень і видатків) представлено в табл. 3.

Соціальні витрати, представлені як частка ВВП, є визначним критерієм, що характеризує ступінь державної відповідальності по підтримці певного стандарту життя найбідніших верств населення. Під соціальними видатками розуміється надання громадськими чи приватними інституціями допомог та інших фінансових коштів домогосподарствам та окремим особам з метою забезпечення їх підтримки та зниження ризиків в певних обставинах, що погіршують їх життя.

Використання єдиних методологічних підходів до побудови рахунку соціального захисту уможливорює співставність видатків на соціальний захист в Україні та країнах Європейського Союзу (табл. 4). Порівняльний аналіз цих витрат проведено за даними 2013 року, оскільки дані по європейських країнах за 2014 рік на поточний момент відсутні.

По країнах – членах ЄС витрати на соціальний захист у 2013 році розрізнялися більш ніж вдвічі. Країни з найбільш високим співвідношенням витрат на соціальний захист до ВВП – Франція (33,7%), Данія (33,3%), Нідерланди (31,3%) та Фінляндія (31,2%) – витрачали на соціальні цілі вдвічі більше, ніж три країни із найнижчими значеннями цього співвідношення: Латвія (14,4%), Естонія і Румунія (по 14,8%). В Україні цей показник у 2013 році становив 23,7% (у 2014 році – 22,2%).

Ще більша різниця між країнами – членами ЄС за абсолютними показниками соціальних витрат на душу населення за паритетом купівельної спроможності (далі – ПКС) (табл. 5). Їхня величина у 2013 році коливалась від 2201 євро в Румунії до 14466 євро у Люксембурзі. Якщо у Люксембурзі соціальні витрати становили 1206 євро на душу населення на місяць, то в та Болгарії вони становили 183 та 193 євро відповідно. Що стосується Румунії України, то витрати на со-

Таблиця 4. Видатки на соціальний захист у країнах Європейського Союзу та в Україні, у % до ВВП

Країна	2010	2011	2012	2013	2014
Австрія	29,6	28,9	29,2	29,8	...
Бельгія	29,4	29,7	29,9	30,2	...
Болгарія	17,3	16,7	16,7	17,6	...
Великобританія	28,8	28,7	28,8 ¹	28,1 ¹	...
Греція	28,6 ¹	30,4 ¹	31,6 ¹	...	...
Данія	32,8 ¹	32,3 ¹	32,2 ¹	33,3 ¹	...
Естонія	17,6	15,6	15,0	14,8	...
Ірландія	24,5	23,2	23,0	22,0	...
Іспанія	24,7 ¹	25,4 ¹	25,5 ¹	25,7 ¹	...
Італія	28,8	28,5	29,3 ¹	29,8 ¹	...
Кіпр	20,1	20,8	21,0	22,3	...
Латвія	18,1	15,1	14,2	14,4 ¹	...
Литва	18,9	16,9	16,3	15,3 ¹	...
Люксембург	22,9	22,3	23,0	23,1	...
Мальта	18,7	18,2	18,5	18,7	...
Нідерланди	29,9	30,1	30,9	31,3 ¹	...
Німеччина	29,8	28,6	28,7	29,0 ¹	...
Польща	19,6	18,6	17,7 ¹	...	...
Португалія	25,8	25,8	26,4	27,6	...
Румунія	17,3	16,4	15,4	14,8	...
Словаччина	18,3	17,9	18,1	18,4 ¹	...
Словенія	24,4	24,5	24,9	25,0 ¹	...
Угорщина	22,7	21,7	21,4	20,9	...
Україна	25,3	23,2	24,0	23,7	22,2
Фінляндія	29,2	28,8	30,1	31,2	...
Франція	32,7	32,5	33,3	33,7 ¹	...
Хорватія	20,8	20,4	20,9	21,7	...
Чеська Республіка	20,1	20,1	20,5	20,2	...
Швеція	28,6	28,2	29,3	30,0 ¹	...

¹ Попередні дані.

Джерело: [8].

СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

Таблиця 5. Видатки на соціальний захист на одну особу в євро за паритетом купівельної спроможності в країнах – членах ЄС та в Україні в 2012–2013 роках

	Євро на особу		Євро на особу за ПКС	
	2012	2013	2012	2013
28 країн ЄС	7 616	...	7 616	...
Україна	2035		1601	1542
Австрія	10 988	11 332	9 923	10 078
Бельгія	10 414	10 590	9 192	9 256
Болгарія	952	1 017	2 145	2 316
Великобританія	9 300	8 962	7 986	7 885
Греція	5 468	...	6 124	...
Данія	14 565	15 118	10 301	10 617
Естонія	2 036	2 131	2 899	2 952
Ірландія	8 753	8 603	7 160	7 001
Ісландія	8 167	8 426	7 297	7 403
Іспанія	5 692	5 675	6 076	6 132
Італія	7 936	7 942	7 703	7 724
Кіпр	4 731	4 675	5 084	5 124
Латвія	1 530	1 634	2 282	2 484
Литва	1 818	1 806	3 072	3 091
Люксембург	18 862	19 764	14 120	14 466
Мальта	3 178	3 320	4 062	4 135
Нідерланди	11 902	12 115	10 659	10 633
Німеччина	9 820	10 050	9 777	9 818
Норвегія	19 348	19 335	11 357	11 554
Польща	1 811	...	3 425	...
Португалія	4 225	4 496	5 175	5 704
Румунія	1 022	1 066	2 177	2 200
Словаччина	2 421	2 504	3 716	3 866
Словенія	4 359	4 349	5 277	5 294
Угорщина	2 135	2 138	3 841	3 912
Фінляндія	11 090	11 624	9 056	9 367
Франція	10 630	10 857	9 668	9 792
Хорватія	2 150	2 219	3 320	3 504
Чеська Республіка	3 134	3 011	4 655	4 630
Швейцарія	17 002	17 214	10 284	10 685
Швеція	13 030	13 623	9 567	9 781

Джерело: розроблено автором з використанням [8].

ціальний захист на душу населення у 2013 році становили 1542 євро за ПКС, або 129євро на місяць.

Відмінності між європейськими країнами за рівнем витрат на соціальний захист лише частково можуть бути пов'язані з різним рівнем добробуту та цін, відображаючи, крім того, відмінності у системах соціального захисту, демографічних тенденціях, рівні безробіття, а також інших соціальних, інституціональних та економічних факторах.

Зокрема, відрізняється сама структура соціальних витрат по країнах Євросоюзу. Так, питома вага видатків на соціальні допомоги та виплати в 2013 році коливалась від 93,6% всіх соціальних витрат у Нідерландах до 98,9% у Великобританії, Мальті та Естонії. Адміністративні витрати коливались від 1,1% від загальних витрат у таких країнах як Кіпр, Мальта, Естонія та Великобританія до 5,3% в Ірландії. Крім того, в окремих країнах доволі значна частина коштів, спрямованих на соціальний захист, була віднесена на інші витрати: в Португалії – 4,2% та Литві – 3,1%.

В Україні у 2013 році структура соціальних витрат виглядала таким чином:

- соціальна допомога – 98,1% (у 2014 році – 98,3%);
- адміністративні витрати – 1,4% (1,2%);
- інші видатки – 0,5% (0,5%).

Основна частина соціальної допомоги надається незалежно від рівня добробуту, тобто без перевірки отримувачів на нужденність. У цілому по Європейському Союзу лише десята частина коштів, спрямованих на соціальний захист, була обумовлена рівнем добробуту її отримувачів. Відносно більше значення у 2013 році така соціальна допомога мала місце в Ірландії (31,9%) та у Великобританії (14,3%). В Україні у 2013 році лише 3,1% коштів (3,7% у 2014 році), спрямованих на соціальну допомогу, були обумовлені рівнем добробуту її отримувачів. Це стосується адресних соціальних допомог – житлових субсидій та допомоги мало-забезпеченим сім'ям.

Основна форма надання соціальної допомоги – грошові виплати та допомоги, які не потребують ніякого звіту про їх фактичні витрати зі сторони отримувачів. До грошових виплат відносяться всі види пенсій, оплачувані лікарняні лис-

ти, сімейні та дитячі допомоги, допомоги малозабезпеченим сім'ям, по безробіттю тощо.

Загалом по Європейському Союзу у 2013 році у грошовій формі було представлено понад 60% усіх витрат на соціальний захист. Найбільш висока частка грошових виплат на Кіпрі (82,2%), в Італії (75,4%) та в Латвії (74,0%). В Україні у 2013 році 82,0% загальної суми допомоги соціального захисту було надано у грошовій формі (у 2014 році – 82,9%).

Відповідно до представленої інформації загальний обсяг видатків на сферу соціального захисту та соціального забезпечення в Україні є доволі значним навіть у порівнянні з розвинутими європейськими країнами. Разом з тим, попри значний обсяг соціальних видатків, якість соціальних послуг та інших заходів соціального захисту в Україні залишається відносно низькою порівняно з іншими країнами, а соціальні потреби найбільш вразливих категорій населення не задовольняються достатньою мірою.

Висновок

З метою підвищення обґрунтованості рішень щодо формування та реалізації соціальної політики пропонується передбачати випереджальне зростання основних соціальних стандартів, номінальних рівнів зарплат і пенсій по відношенню до динаміки споживчої інфляції.

Під час розробки проектів державного бюджету важливо забезпечувати наближення рівнів вищезгаданих соціальних індикаторів до вимог європейських стандартів; врахування соціальних індикаторів, що характеризують зниження диференціації окремих груп населення за показниками рівня життя.

Досвід розвинутих європейських країн в питаннях стосовно недопущення зниження рівня життя населення в умовах подолання фінансово-економічної кризи може бути вико-

ристаний в Україні. Це потребує додаткового вивчення проблеми щодо подолання протиріч між фінансовими можливостями і проблемами соціального захисту.

Список використаних джерел

1. Держстат України [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Матеріали оцінки рівня інфляції в Україні у 2015 році. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.ua/articles/economics/_ak-upali-realni-dohodi-ukrayinciv-infografika/689312#comments
3. Всесвітній банк. Матеріали оцінки основних макропоказників розвитку України на 2016–2017 рр. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://telegraf.com.ua/biznes/ekonomika/2378847-vsemirnyiy-bank-podtverdil-prognoz-rosta-vvp-ukrainiyi.html>
4. Всесвітній банк. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://telegraf.com.ua/biznes/ekonomika/2379037-vsemirnyiy-bank-sdelal-prognoz-inflyatsii-v-ukraine-na-2016-god.html#comments_block
5. Світовий банк. Матеріали щодо оцінки бідності в Україні. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unn.com.ua/ru/news/1560239-blizko-6-ukrayintsiv-zhive-mensh-nizh-na-pyat-dolariv-u-den>
6. Матеріали засідання Уряду від 30 березня 2016 року. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://interfax.com.ua/news/economic/334286.html>
7. Національні рахунки соціального захисту (НРСЗ) України у 2014 році: Статистичний бюлетень / Державна служба статистики України, 2016. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Матеріали Евростату. Показники розвитку економіки країн Євроосоюзу. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00098&plugin=1>

УДК 659075.0

О.Г. ГОНЧАРЕНКО,

к.е.н., доцент, Академія Державної пенітенціарної служби

Соціальні та організаційні засади праці засуджених в умовах ізоляції від суспільства

Досліджено деякі питання соціальних і організаційних засад праці засуджених, які відбувають покарання в місцях позбавлення волі в умовах ізоляції від суспільства. Визначено мотиви, які спонукають засуджених різних вікових груп до суспільно корисної праці в установах виконання покарань кримінально-виконавчої системи України.

Ключові слова: суспільно корисна праця, організація праці, мотивація праці, ресоціалізація.

О.Г. ГОНЧАРЕНКО,

к.э.н., доцент, Академия Государственной пенитенциарной службы

Социальные и организационные основы труда осужденных в условиях изоляции от общества

Исследованы некоторые социальные и организационные проблемы труда осужденных, отбывающих наказание в местах лишения свободы в условиях изоляции от общества. Определены мотивы, побуждающие осужденных разных возрастных групп к общественно полезному труду в исправительных учреждениях уголовно-исполнительной системы Украины.

Ключевые слова: общественно полезный труд, организация труда, мотивация труда, ресоциализация.

O. GONCHARENKO,

Ph.D., economic sciences, assistant professor

Social and organizational principles of prisoners' work in social isolation